

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

בחוקותי תשע"ו

פרשת שבוע

הסייף והספר ניתנו מכורכין מן השמים

על ל"ג בעומר ומשמעותו לדורנו (לע"נ א"מ הכ"מ ר' אליהו כרמל ז"ל)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

על הפסוקים הפותחים את פרשתנו "אם בְּחֻקֵי תִלְכוּ וְאֵת מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אִתְּם: וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאֶרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִי: וְהִשִּׁיג לָכֶם דֶּשֶׁאֵת בְּצִיר וּבְצִיר יִשָּׂיג אֶת זֶרַע וְאֶכְלֶתֶם לְחֶמְקְכֶם לְשִׁבְעָה וְיִשְׂבַּחְתֶּם לְבָטַח בְּאַרְצְכֶם" (ויקרא כ"ג-ה), מובא במדרש:

"א"ר אחא בן אלישוב חוקים שמביאים את האדם לחיי עולם הבא. הה"ד "וְהָיָה הַנֶּשֶׂאֶר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ כָּל הַכְּתוּב לְחַיִּים בִּירוּשָׁלַם" (ישעיהו ד' ג), הוא שעוסק בתורה שהוא עץ חיים שנא' עֵץ חַיִּים הִיא לְמַתְזִיקִים בָּהּ" (משלי פרק ג' יח), תני בשם ר' אלעזר הסייף והספר ניתנו מכורכין מן השמים אמר להם הקדוש ברוך הוא אם שמרתם מה שכתוב בספר זה הרי אתם ניצולים מן הסייף ואם לאו סוף שהוא הורג אתכם והיכן הוא משמען של דברים שנאמר "וַיִּגְרַשׁ אֶת הָאָדָם וַיִּשְׁפֹּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרִבִים וְאֶת הַלֶּט הַחֵרֶב הַמְתַּהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָךְ עֵץ הַחַיִּים" (בראשית ג' ד), את דרך זו דרך ארץ ואח"כ עץ החיים זו תורה" (ויקרא רבה (וילנא) פרשת בחוקותי פרשה לה ו).

נסה להבין את פשר המדרש בהקשר של ל"ג בעומר, שעם ישראל מציין השבוע.

הדמויות העומדות מאחורי יום זה, הן בוודאי רבי עקיבא ותלמידיו – הלוחמים של בר כוכבא ורבי שמעון בר יוחאי, תלמידו. אנו חייבים לשאול את עצמנו, האם ביום זה אנו מחזקים את מורשתם ועמלים בתורתם?!

המדורות הדולקות ברחבי הארץ בליל ל"ג בעומר, מעסיקות את בני הנוער בימים שביין אסרו חג פסח לבין ל"ג בעומר. האם העיסוק באיסוף העצים (שחלקם נלקחים ללא רשות הבעלים, ובחלקם עוברים על איסור בל תשחית), מחזק את יראת השמים של הנערים? האם הם מתחברים יותר בעקבות כך עם תורתם של התנאים הללו? האם זיהום האוויר משתלב עם רוחניות? האם התועלת שבמדורות (אם יש תועלת) שווה את הסכנה (כל שנה הרבה נפגעים מהמדורות, ר"ל)?

לענ"ד יש למלא לילה זה בתוכן אחר לחלוטין. נציע כמה הצעות:

א. רבי עקיבא עודד את תלמידיו להילחם עבור עצמאותו של עם ישראל בארצו. הם למדו ממנו את הנכונות 'למות' באוהלה של תורה ואת מסירות הנפש לקיום המצוות בשילוב עם הנכונות למסור את הנפש במלחמה כנגד אויבי ישראל למען השגת עצמאות.

כתיקון, נציע כי בליל ל"ג בעומר, יקיים כל ציבור לומדי התורה על כל מגזריו "משמר" – לילה שכולו תורה, שיוקדש לבירור והעמקה בסוגיות אלה. בלילה זה יעלו על נס את הגיבורים שידעו לשלב את מלחמת התורה עם המלחמה באויב כמו תלמידי יהושע בן נון, כמו תלמידי דוד המלך, כמו תלמידי רבי עקיבא – רבו של רשב"י.

ב. רבי שמעון בר יוחאי לימד את עם ישראל להעמיק בלימוד התורה גם בתחום המחשבת-אמוני. עידוד החזרה לעיסוק בתחום האגדה (שגם רבי עקיבא רבו היה אחד מתומכיו, עיינו חגיגה י"ד ע"א ואכמ"ל) בנוסף ללימודי ההלכה למעשה, גם הוא צריך לעלות על סדר היום של עולם התורה ביום מיוחד זה – ל"ג בעומר.

ג. תלמידי רבי עקיבא נגפו, כנראה במלחמה כנגד הרומאים, בגלל שלא נהגו כבוד זה בזה – בעיית דרך ארץ. בימי ספירת העומר נוהג עם ישראל מקצת מנהגי אבלות בגלל אסון לאומי ורוחני זה. מסירות הנפש של רבי עקיבא ורעייתו רחל למען לימוד התורה, (שבאה לידי ביטוי בעשרים וארבע שנים של בדידות כדי לטפח עשרים וארבע אלף תלמידי חכמים) כמעט ירדה לטמיון בגלל מחלוקות ושנאת חנם שגם החריבו את בית המקדש השני שבעים שנה קודם לכן. לכן, דווקא ביום זה, ראוי שיפעלו בכל בתי המדרש (לאו דווקא סביב המדורות) כדי לכבות את אש המחלוקת שאכלה ואוכלת כל חלקה טובה.

כך נביא לידי מעשה את המלצת המדרש על תחילת פרשתנו, בו פתחנו את דברינו, נזכה לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָךְ עֵץ הַחַיִּים ונזכה לברכות הפותחות את פרשת בחוקותי.

הבה נתפלל כולנו כאחד, שנזכה ונראה את הסיבות שגרמו לחורבן, נעלמות ונזכה כולנו במהרה בימינו לגאולה שלמה!

לע"נ
ר' אליהו כרמל ז"ל
נלב"ע
חי באייר תשע"ו

לע"נ
רבי יעקב בן אברהם ועישה
וחנה בת יעיש ושמה
סבג ז"ל

לע"נ
ר' מאיר בן
יחזקאל שרגא
ברכפלד ז"ל

לע"נ
מרת שרה ונגרובסקי בת
ר' משה זאב ע"ה
נלב"ע י' בתמוז תשע"ד

לע"נ
הרב אשר וסרטייל ז"ל
נלב"ע
ט' בכסלו תשס"ט

לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל, נלב"ע י"א באייר תשע"ו
מש' ארץ חמדה' אכלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה'
איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

אש בבית עמרם' והתמודדות עם היצר

הרב עקיבא כהנא

בגמרא בקידושין (פא ע"א) מסופר ששביות שנפדו, שוכנו בעליית ביתו של רב עמרם, הן ישנו בעליית הגג אליה היה צריך לעלות עם סולם כבד, שאותו בדרך כלל הרימו כמה אנשים, בלילה, רב עמרם לקח את הסולם הכבד, והציבו לכיוון העלייה, כדי לעלות לשם. כשהגיע לאמצע הסולם התעשת, וצעק: 'אש בבית עמרם', על מנת שהשכנים יתאספו בביתו, כביכול על מנת לכבות את האש. הוא כמובן התכוון שהאש היא אש היצר שבער בו. רב עמרם אמר שעדיף שהוא יתבייש בעולם הזה, ולא יתבייש בעולם הבא.

דרך ההתמודדות של רב עמרם עם היצר מעניינת, הוא אינו מנסה להתגבר בעצמו על היצר, אלא הוא מנסה לקרוא לאחרים על מנת שיתבייש מהם וכך הוא יפרוש מהחטא שאותו התכוון לעשות, האם זה מה שהגמרא מנסה ללמד אותנו?

ר' חיים מוולוז'ין בנפש החיים (ג, ח) כתב שאדם צריך לזכור שלמרות שרצוי שאדם יעשה מצוות וימנע מעבירות בגלל הבנתו העמוקה בשכלו את רוממות ד' ורוממות האדם, וכמה שלא מתאים לו מבחינה שכלית לעבור עבירות, למרות זאת היצר לפעמים מפתה את האדם לחשוב שהבושה יכולה לשמש כתירוץ למעבר עבירה, וכך להפיל אותו בפח במקומות שהוא נמשך אחרי יצרו. רב עמרם לעומת זאת הצליח להינצל מעבירה רק משום שלא נפל בפח. למרות גדולתו ורצונו לעבוד את השם מתוך יראה אמיתית - יראת הרוממות ולא מתוך יראת בני אדם, ידע שיש מקומות שצריך להפעיל את יראת בני האדם על מנת להינצל מהעבירה. (ובדומה לכך כתב רבי צדוק הכהן בספר ישראל קדושים סימן ד).

את הצד הפנימי של עניין זה ביאר הרב קוק (מדבר שור ז) שאדם הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ולפעמים עליו להשפיל את עצמו קצת ממעלתו על מנת שהיצר הרע לא יפגע בו, כך גם רב עמרם, שהיה גדול, ודווקא משום כך התגרה בו יצרו, השפיל את עצמו בעיני אחרים על ידי המעשה הזה, וכך היצר הפסיק להתגרות בו.

האלישיך (בראשית לט, יב) כתב שבדומה לרב עמרם עשה גם יוסף הצדיק שאף שחשב לעבור עבירה עם אשת פוטיפר, יזם את יציאתו החוצה על מנת שבני האדם הנמצאים בחוץ יצילו אותו מהעבירה, וכך יימנע מלעבור את העבירה.

אולם, באור החיים (דברים יג, ז) כתב שאין להשתמש ב'פנטזי' זה של רב עמרם אלא כמוצא אחרון ובמקרה שלא ניתן להתגבר על היצר בדרכים אחרות, רמז לדבריו הוא מוצא בפסוק העוסק במסית לעבירה, שם נאמר ש'ידך תהיה בו בראשונה להמיתו, ויד כל העם באחרונה' כלומר, קודם על האדם לנסות לטפל בעצמו בצורה אישית, ובמקרה של חוסר ברירה שאדם נמצא במצב בו הוא יודע שרק אחרים יוכלו להוציא אותו מהמצב בו הוא נמצא, אז יש להשתמש ב'פנטזי' של רב עמרם.

כל אדם צריך לדעת כי 'בתחבולות תעשה מלחמה'. אדם צריך לפעמים להילחם עם יצרו דווקא על ידי בושה מאחרים, למרות שהוא לא חושב שזה לפי מעלתו, ובייחוד ביצר עריות, לפעמים גם החוסר ברירה הוא מצב קבוע.

סיכום: המעשה בעניין רב עמרם שבו קרא לשכנים על מנת להינצל מעבירה, מעלה את העניין שלפעמים יש לאדם להימנע מעבירה, על ידי בושה מאנשים, אך באור החיים כתב שעדיף כמובן שלא להשתמש במניעה זו אלא כמוצא אחרון, וחוסר ברירה.

חמדת החינוך

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער [טל': 1599-5000-54]

בכל ערב, ובאתר: makshivim.org.il

ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתגורים [טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il]

מעשה ברוק עם כאב שיניים

את מיכאל אני מכיר יותר מעשר שנים. אני פוגש אותו מידי פעם בשכונה או בבית הכנסת, ויצא לנו כבר לנהל כמה שיחות רציניות. מיכאל הוא בחור דתי בן 33, ומצליח מאוד כסמנכ"ל בחברת הייטק צעירה. די בהיכרות קצרה איתו כדי להתרשם ממנו כבחור איכותי, אינטליגנטי, בעל מידות ונעים שיחה. אחד כזה שכיף לבלות שעה במחיצתו. השבוע נפגשנו באקראי ברחוב אבל כבר מרחוק הוא היה נראה לי מוזר. כשהתקרב יותר לא נותר לי עוד ספק. משהו לא טוב עובר עליו...

"מה העניינים, מיכאל?!", שאלתי בדאגה, "הכול בסדר איתך?!"

"ברוך השם", השיב כדרכם של דתיים, מותיר אותי עם אותו סימן השאלה באשר למצבו.

"אתה חולה או משהו?", התעקשתי לברר.

"לא, לא, אני בריא לגמרי. פשוט כואבת לי מאוד השן", נאנח כשהוא מניח יד בעדינות על לחי שבאמת נראתה נפוחה.

"אוי, זה באמת נורא", השתתפתי בצערו, "כאב שיניים הוא מהדברים המעצבנים בחיים. הוא יכול פשוט לשגע בן אדם. מתי אתה הולך לרופא?"

"לרופא?! הוא פתח עלי זוג עיניים גדולות.

"כן, אם אתה רוצה אני מכיר מישהו מצוין במרכז העיר. מקצועי, אדיב, מחירים הוגנים. בוא תרשום מספר...".

"מה?! התפלא מיכאל, "הוא לוקח כסף?!"

"ברור!", עכשיו היה תורי לעקם את הפרצוף, "יהודי צריך להתפרנס ממישהו לא?! לילדים שלו יש גם הרגל מגונה לאכול לפעמים ולהתלבש וזה עולה כסף. חוצמזה", קרצתי לו בחיך, "גם אתה כמדומני לא עובד בהייטק בהתנדבות".

"לא יודע", משך בכתפיו, "יש הרבה אנשים שעושים דברים לשם שמים. לא כל דבר צריך להיות תמורת כסף. חוץ מזה אני לא יודע אם מתאים עכשיו להוציא סכומים על דבר כזה. זה בטח נורא יקר".

"מה נסגר איתך?!", התעקשתי בנחרצות, "אם יש משהו ששווה להוציא עליו כסף - זה הדבר הזה! אתה נהנה לסבול! אתה רוצה שהמצב של השן יתדרדר עוד יותר עד שתהיה חייב טיפול שורש?!"

"אני מעריך את האכפתיות שלך", המשיך בן שיחי בשלו, "אבל אני לא חושב שמישהו זר יוכל לעזור לי לפתור את זה. זה עניין אישי שלי".

"הצחקת אותי לגמרי", גיחכתי, "ברור שרק מישהו זר יוכל לעזור לך! גם ספר צמרת לא מספר את עצמו. הוא הולך למישהו אחר שיסדר לו את הלוך. בדברים מורכבים חייבים מישהו מקצועי שיסתכל על העניין מבחוץ כדי שאפשר יהיה להתגבר אליו. איך אמרו חז"ל? "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים".

"לא יודע", אמר מיכאל חרישית, "אני צריך לחשוב על זה. רופא זה לאנשים חולים, בעיתיים, כאלו שיש להם הפרעות. ואני לא כזה. אני בסדר גמור".

"אתה אחלה בחור שבעולם, ידידי", אני שומע את עצמי מרים את הקול ולחץ הדם שלי מתחיל לטפס, "אבל יש לך חור! אתה שומע? חור בשן! להמשיך הלאה באותו מסלול שהלכת עד עכשיו, לא יפתור את בעיה, אלא רק יעמיק אותה. אתה רוצה להיות בריא, שמח ומשוחרר או להמשיך לדפוק את הראש הקיר?!"

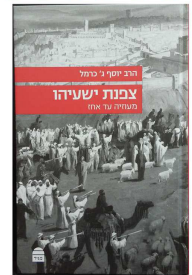
תגידו ת'אמת, גם לכם השיחה הזו נשמעת מוזרה?
בלתי הגיונית בעליל?
הזויה?

גם אתם מתקשים להאמין שאדם אינטליגנטי, סמנכ"ל חברת הייטק, יוציא מהפה טיעונים כל-כך מגוחכים?
אני מבטיח לכם בהן צדקי שהשיחה הנ"ל התקיימה השבוע בכתבה וכלשונה.
רק שהנושא שלה לא היה כאב השיניים של מיכאל. דיברנו על הדייטים שלו.
הוא שיתף אותי בכך שהשבוע נפרד מדפנה, המדוייטת ה-42 שלו, ואני בסך הכול המלצתי לו **לפנות ליועץ זוגי**.
את המשך השיחה המדהימה שלנו אתם יכולים לקרוא בשורות הקודמות.

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בבואו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה בהלכה

מצות הוידי

חובת הוידי כשהחוטא שב מחטאו, פעמים שהיא באה על חטא מסויים שחטא כשעושה עליו תשובה; או כשבא להתכפר בהבאת קרבן שחייבתו תורה על חטא זה; או כשמקבל עונש בית דין על חטאו. ופעמים שהיא באה על החטאים בכלל, על ידי הכהן הגדול ביום הכפורים; או בוידויו של כל אדם בתפילות יום הכפורים; או בזמנים מסויימים; ולפני מיתתו.
כל מצוות שבתורה, בין עשה ובין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון ובין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני האל ברוך הוא.

הוידי והתשובה מצוה אחת היא, שאין וידוי בלי תשובה, כי מי שמודה ואינו גומר בלבו לשוב מחטאתו הוא כטובל ושרץ בידו, והוידי הוא גמר התשובה. ואף על פי שהמהרהר תשובה בלבו נקרא צדיק גמור, אף על פי כן אין התשובה מצוה בפני עצמה אלא עם הוידי שהוא גמר התשובה.

הוידי הוא בדיבור בפה, שכשיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, ויתנחם על שעבר - יתודה בשפתיו ויאמר עניינים אלו שגמר בלבו. ומכל מקום אם אינו יכול להתודות בפיו, יתודה בלבו.

במקרא מצינו שני סוגים של וידוי: וידוי של יחיד, וידוי של ציבור. יחידים שהתודו הם קין; דוד; ועכן. וידוי ציבורי פעמים נאמר על ידי יחיד עבור הציבור, כגון במשה; עזרא ועוד, ופעמים שהציבור כולו התודה.

אמרו חכמים שאדם שיש בידו עברה ומתודה ואינו חוזר בה דומה לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה, אבל אם זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה.

מתוך הערך ודוי בכרך יא

רפואה והלכה

ודוי

וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנֵם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתֵם בְּמַעַלְם אֲשֶׁר מָעַלְוּ בִּי וְאֵף אֲשֶׁר הִלְכּוּ עִמִּי בְּקָרִי (ויקרא כו מ)

מתוך: א. שטינברג, אנציקלופדיה הלכתית רפואית, מהדורה חדשה תשס"ו, כרך ג, ערך ודוי, טורים 241 – 250

חובת וידוי של חולים - ואשמה הנפש ההיא והתודו, זה בנה אב על כל המתים שיטענו וידוי [1], וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא [2], וחייבים החולים להתודות [3]. לכן מי שחלה ונוטה למות [4], אומרים לו העומדים שם התודה, שכן דרך המומתים מתודים [5]. יש מי שכתב, שאין אומרים לנוטה למות את המילים "שכן דרך המומתים מתודים" [6], שהרי אין פותחים פה לשטן [7]. ויש מי שכתב, שהנוסח שאותו אומרים לנוטה למות הוא "התודה עד שלא תמות" [8].

מנהג הוידי עם חולה - המנהג בקהילות שונות היה כזה, שכשאדם חולה ביום השלישי לחוליו [9], הולכים אליו גבאי ביקור חולים, או שאר אנשים, ואומרים לו: "אתה ידעת שכן הוא התיקון והמנהג אצל כל החולים, ולכן אין לך לדאוג מזה כלום, ולכן תעשה צוואה מה שתרצה, ומה שאתה חייב, או אחרים חייבים לך", ועוד אומרים לו: "התודה, כי כל המתודה על חטאיו מוחלין לו" [10]. וכיוון שבאותן הקהילות המנהג כן, אין החולה דואג מזה כלום, וכן ראוי לתקן בכל עיר ועיר [11].

וכשנכנס אל החולה, ידבר על לבו שלא יתייאש מן הרחמים, ויאריך בדיבור או יקצר כפי מעמד החולה, וכפי הזמן והרצון, ויאמר לו כי טוב להודות לה' ולהתפלל לו, שהוא הרופא האמיתי, והוידי אינו אלא תפילה לפניו יתברך, כמו שאנו עושים בכל יום תמיד בבית הכנסת [12], וגם הבריא חייב להתודות בכל יום, וידברו אתו על חשיבות התשובה [13]. אך במקום שאין מנהג זה, אין אומרים כן לחולה, שמא ידאג על מיתתו, שכן דרך ההמון לדאוג כשאומרים לו התודה [14].

מנהג הוידי עם הנוטה למות - כשרואים המבקרים שנטה למות, מסבבים עמו בדברים, ואומרים לו: "התודה ואל תדאג מזה, כי הרבה התודו ולא מתו, והרבה שלא התודה מתו, ובשכר שאתה מתודתה אתה חי, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא" [15]. ואם אינו יכול להתודות בפיו, יתודה בלבו, אחד המתודה בפיו ובלבו, ובלבד שתהא דעתו מיושבת עליו [16].

ואם אינו יודע להתודות, אומרים לו, אמור "חטאתי עויתי פשעתי, יהי רצון שתהא מיתתי כפרה על כל עוונותי". וגם אומרים לו שיבקש מחילה לכל מי שחטא כנגדו, בין בממון ובין בדברים [17]. ואף חולה שאין ידוע בוודאי שחטא, אומרים כן, לפי שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא [18].

צורת הוידי - יעשה צוואה, ויבקש מחילה לכל מי שחטא, ויבקש מרבים שיעזרוהו בתפילה, ויעשה תשובה שלימה, דהיינו שיגמור בלבו שלא לשוב עוד לעשות מכל מה שעשה, ויטול ידיו [19], ויתעטף בציצית, ויאמר: "ה' אלקים אמת, ותורתו אמת, ומשה נביאו אמת, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ויקרא 'אשרי יושבי ביתך וגו' עד סוף המזמור, ומזמורי תהלים פו, ד, קכא, ואחר כך וידוי שכיב מרע, ויאמר עליו לשבח עד על כן נקוה לך, ואמת ויציב עד עזרת [20].

הוידי אומרים דווקא במי שנטה למות, אבל בלא נטה למות אין אומרים לו שיתודה, כדי שלא יהא נשבר לבו, ואף על פי שאומרים לו "הרבה הולכים בשוק ומתודים", מכל מקום כשאומרים לו לאדם "התודה, שכן כל המומתים מתודים", יודע שמסוכן הוא מאד, שאם לא כן לא היו מזכירים מיתתו לפניו, ויהא נשבר לבו, לפיכך אין אומרים לו אלא בנטה למות [21]; ויש מי שכתב, שאדרבה מצווה גדולה להעיר לחולה על עניין הוידי בזמן שיהא מיושב בדעתו, בלי שימתינו עד שהשעה תהיה דחוקה לו ("עד דתקיף ליה עלמא"), והחולה הזריז מקדים למצווה, ומתודה ומתחנן בעוד כוחו בו, ודעתו מיושבת עליו [22].

זמן הוידי - ישתדל לומר הוידי בשחרית אם אפשר, אבל אם יש סכנה, כל העתים שווים [23]. הנוטה למות, מותר לו להתודות אפילו בשבת ויום-טוב [24].

המשתתפים בוידוי - טוב שיתקבצו אצל החולה בשעת אמירת הוידי עשרה בני אדם, וישתדלו שאלו העשרה יהיו אנשים כשרים [25].

אין אומרים הוידי בפני עם הארץ, ונשים וקטנים, שמא יבכו ויישבר ליבם [26].

מקום הוידי - מותר להתודות בשעת הצורך אפילו במקום טינופת, אך בלי שם ומלכות, וטוב שלא יכווין למצות וידוי [27].

בקשת מחילה - ראוי שהחולה ימחל לכל מי שחטא כנגדו, בין בדברים ובין בממון, ויתירו נדריו [28].

בזמן הזה - בימינו כמעט שבטלה אמירת הוידי של חולים הנוטים למות. יש אומרים, שהטעם הוא מחמת העובדה שרוב בני האדם מתים בבתי חולים, ולא תמיד קיימת האפשרות המעשית לקיים מצות וידוי; ויש האומרים, שאמירת הוידי יכולה להזיק לחולה מחמת טירוף הדעת. אמנם יש לציין, כי טעם זה היה קיים תמיד, ובכל זאת נהגה המצווה בהירות המתבקשת [29]. ושפר חלקם של אותם בתי חולים, בהם נכנס פלוני מידי בוקר לזכות את הרבים, ואומר וידוי כסדר המנהג הקבוע עם כלל החולים [30], וראוי לתקן כך בכל עיר ועיר [31]. ויש להעיר, שענין אמירת הוידי תלוי בהשתנות ההתייחסות הכללית למוות, ואף שתמיד גורם הדבר לכאב וסבל, היה מקובל בעבר לעודד את הנוטה למות להתודות [32]. בשנים האחרונות היה שיקול הדעת להימנע מאמירת הוידי מחשש לטירוף דעתו של החולה, יותר ממה שהיה בעבר; לכאורה כיום השתנה המצב, ויש לחזור ולשקול את ההתייחסות לוידי בהתאם לנתונים המשתנים.

מקורות והערות

[1] ספרי במדבר ה, ו, וכן היא גירסת הרמב"ן בתורת האדם, ענין הוידי. וגירסת הגר"א בספרי שם, לכל 'המומתים' במקום 'המתים'; [2] סנהדרין מג ב,

והראיה מעקב (יהושע ז יט); [3] שבלי הלקט השלם, הלי שמחות. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך יא, ע' ודוי, הע' 512; [4] בהגדרת המצב הזה - ראה באנציקלופדיה הלכתית רפואית ע' נוטה למות; [5] שבת לב א. וראה גם סנהדרין מג ב; [6] ש"ך יו"ד שלח סק"א. וראה בתו"ת במדבר פ"ה אות יט; [7] ראה רש"י ברכות ס א; [8] רמב"ן, תורת האדם, ענין הוידוי. וראה בשו"ת שבט הלוי, ח"ד סי' קנו. וראה עוד בשאלות, שאילתא קסג, ובהעמק שאלה שם סק"ח; [9] חכמת אדם כלל קנא ס"א; אהבת חסד ח"ג פ"ג; ציץ אליעזר ח"ה קונט' רמת רחל סי' טו; [10] חכמת אדם שם. וראה בשו"ע יו"ד שלה ז; [11] חכמת אדם שם; [12] צרי לנפש ומרפא לעצם; [13] ספר הביקורים; [14] חכמת אדם, שם; [15] תורת האדם, ענין הוידוי, בשם מ"ס שמחות, אך לפנינו במ"ס שמחות ליתא; [16] תורת האדם שם; חכמת אדם שם; [17] תורת האדם שם; טור ורמ"א יו"ד שלה ב; חכמת אדם, שם; [18] בית הלל, יו"ד שם; [19] רבנו ירוחם נתיב כח כתב, שיטול ידיו ויברך על נטילת ידים, ובחכמת אדם כלל רנא ס"ב השאירו בצ"ע; [20] חכמת אדם כלל קנא ס"ב; [21] ב"ח יו"ד סי' שלה; ש"ך שם סק"א; [22] כנסה"ג, יו"ד שם; בית לחם יהודה, יו"ד שם, בשם ספר הזכרונות; [23] ספר הביקורים; [24] שו"ת כנף רננה חאו"ח סי' כה; שד"ח מערכת וא"ו כלל ג, בשם פתח הדביר; שו"ת מאורות נתן חאו"ח סי' סח אות ג; שמירת שבת כהלכתה פס"ד ס"א; [25] ספר ביקורים; [26] תורת האדם שם; ב"ח יו"ד שלה; שו"ע יו"ד שלה א; חכמת אדם כלל קנא ס"א; [27] שמירת שבת כהלכתה פס"ד ס"א; הגרש"ז אויערבאך והגר"י נויבירט, הובאו דבריהם בנשמת אברהם חאו"ח סי' פה סק"א; [28] חכמת אדם קנא יב; מעבר יבק שפתי צדק פ"ג ופכ"א; [29] ראה בחכמת אדם כלל קנא ס"א. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' רנב; [30] צרורה לאלעזר, הקדמה; [31] חכמת אדם, שם; [32] ראה בערוה"ש יו"ד שלה א-ב.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ט)

ישראל

אדר ב תשע"א

Israel

מצוות כיבוד אם בכספי האם

השאלה

אני אם חד-הורית וכרגע איני עובדת משום שאמי הסיעודית מתגוררת אצלי (לשם כך כל ארבעת בנותיי עברו לחדר אחד כדי לפנות לה חדר). הטיפול בה מצריך מלבד מאמץ פיזי גם הוצאות כספיות לצורך הפעלת מכונות כביסה, חשמל, טיטולים וכו'. בעקבות כך התארגנו האחים ופנו אליי שאשתמש בכסף שלה (ביטוח לאומי וקצבת שאירים) לכיסוי ההוצאות השוטפות. כמה ואיך מותר לי להשתמש בכספה לצרכי האישיים, כגון שולחן שנשבר, תנור שהתקלקל וכד' יש לציין שניסינו להעביר אותה לבית אבות והעלות הייתה 12,000 ש"ח לחודש. זה מעבר ליכולתנו הכלכלית. כמו כן, אינני יכולה להשאיר אותה לבד ולצאת לעבוד.

תשובה

ראשית נברך אותך על שאת מקיימת מצוות כיבוד אם בכזו מסירות נפש. יהי רצון שבזכות כך יברך אותך ה' ותזכי לגדל את בנותיך בשפע ובלי מחסור, בגשמיות וברוחניות. הדוגמה האישית במעשייך אלו תשפיע עליהם רבות!

- ההוצאות על קיום מצות כיבוד אב ואם מוטלות על ההורים ולא על הילדים¹. ממילא אין חיוב על הבת להוציא הוצאות לסיפוק צרכי אמה. לכן, הבת זכאית לתשלום על כל ההוצאות הישירות שהיא מוציאה לאמה. כל דבר שגם האם משתמשת בו וגם הבת ובנותיה, כגון תנור אפייה, על האם מוטלת חובת השתתפות באחזקה לפי חלקה היחסי בשימוש בו.
- מותר לבת לגבות שכר דירה מאמה על מגוריה בדירתה².
- אם מחמת ההתמדה בטיפול באם הבת מפסידה את יכולת ההשתכרות שלה ואת היכולת לפרנס את עצמה, הבת רשאית לגבות תשלום על אותן שעות טיפול יומיות שבהן הייתה יכולה לעבוד מחוץ לביתה³.
- כל האמור לעיל הוא במקרה שהאם היא בת דעת ומסכימה לשלם את חלקה. אם האם אינה צלולה, יש צורך במינוי אפוטרופוס לאם⁴.

¹ קידושין לב ע"א; רמב"ם ממרים ו, ג; שולחן ערוך יו"ד (רמ, ה).

² שו"ת מים עמוקים (חלק ב סוף סי' קא); שיירי כנסת הגדולה (הגהות הטור יו"ד סי' רמ אות יח); ילקוט יוסף (כיבוד אב ואם פרק ב סעיף כג).
³ בגמרא (קידושין לב ע"א) מבואר שאף שכבוד אב משל אב, מכל מקום הבן צריך להתבטל ממלאכתו עבור כיבוד הורים. בירושלמי (קידושין א, ז) מבואר שצריך אפילו לסבב על הפתחים עבור מצוות כיבוד אב ואם, ואף שעבור מצוות שבין אדם למקום אינו חייב לחזור על הפתחים, התורה החמירה בכיבוד אב ואם יותר מאשר בכבוד המקום. ופירש הרא"ש (קידושין א, ג) שכונת הירושלמי היא שאפילו אם כתוצאה מכך שיתבטל ממלאכתו על מנת לכבד את אביו ואמו בגופו יצטרך לחזור על הפתחים, עדיין הוא חייב בכך. וכן כתב הר"ש (פאה א, א) ומביאו הר"ן (קידושין ג ע"ב בדפי הר"ף). אמנם, רבינו ירוחם (תולדות אדם וחיה נתיב א חלק ד דף טו טור ג) כתב בשם הרמ"ה שצריך להתבטל ממלאכתו רק אם יש לו מזונות, אך אם כתוצאה מביטול המלאכה יצטרך לחזור על הפתחים, אינו חייב להתבטל ממלאכתו, כפי שאינו חייב לחזור על הפתחים עבור כבוד המקום. ונראה מדבריו שהרמ"ה פסק שלא כירושלמי, שהרי הירושלמי חילק בין כבוד המקום לכבוד אביו ואמו, ואילו הרמ"ה משווה ביניהם. ואכן בבבלי (קידושין לב ע"א) משמע שכבוד המקום וכבוד אב ואם שווים (ראייה זו הביא הגר"א יו"ד סי' רמ ס"ק ד). ובטור (יו"ד סי' רמ) כתב בשם הרמ"ה בסגנון דומה שדווקא אם יש לבן מזונות לאותו יום צריך להתבטל ממלאכתו, אך אם כתוצאה מביטול המלאכה יצטרך לחזור על הפתחים אינו חייב להתבטל ממלאכתו. וביאר הבית יוסף שדברי הרמ"ה הם כפי שכתב רבינו ירוחם בשמו, אלא שהטור רק בא לתת קצבה למה נקרא שיש לו מזונות, וביאר הטור שכל שיש לו מזונות לאותו יום אין הכרח שיצטרך לחזור על הפתחים, וממילא צריך להתבטל ממלאכתו עבור כבוד אביו ואמו.

בשולחן ערוך (יו"ד רמ, ה) פסק: "זה שמאכילו ומשקהו, משל אב ואם, אם יש לו. ואם אין לאב, ויש לבן, כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול. ואם אין לבן, אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל את אביו. אבל חייב לכבדו בגופו, אף על פי שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים. ודוקא דאית לבן מזונות לאיתזוני ההוא יומא, אבל אי לית ליה, לא ימחייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים". ודבריו נראים כסותרים זה את זה, שבתחילה כתב שצריך להתבטל ממלאכתו אפילו שכתוצאה מכך יצטרך לחזור על הפתחים וכדברי הרא"ש, ולבסוף סיים כדברי הרמ"ה שדווקא אם יש לו מזונות לאותו יום ולא יצטרך לחזור על הפתחים כתוצאה מכך. וכן רואים מדברי הגר"א (שם, ס"ק יד) שסבר שדברי השו"ע סותרים זה את זה. ונראה מדברי הגר"א שהעיקר להלכה כדעת הרמ"ה שאינו חייב להתבטל ממלאכתו אם כתוצאה

מכך יצטרך לחזור על הפתחים. וכן כתב החזון איש (יורה דעה סימן קמט ס"ק ב) שלשית הרמ"ה לעולם אינו צריך להתבטל ממלאכתו אם כתוצאה מכך יצטרך לחזור על הפתחים.

בערוך השולחן (יו"ד רמ, כב) ביאר שכוונת השו"ע היא שאם יש לו מזונות ליום זה, אף שלמחר יצטרך לחזור על הפתחים, חייב להתבטל ממלאכתו היום, אך כשאין לו מזונות לאותו יום אינו צריך להתבטל ממלאכתו. אולם, בראשון לציון (על השו"ע כאן) כתב שאף אם יש לו מזונות לאותו יום, מה צריך להתבטל ממלאכתו זה דווקא אם יש לו מלאכה קבועה להתפרנס בה מידי יום ביומו, אך אם אין לו מלאכה קבועה, היינו "דלפעמים שכיח ליה ולפעמים לא שכיח ליה" אינו צריך להתבטל ממלאכה באותו יום אף שיש לו מזונות לאותו יום, אלא אם כן יש לו מזונות לשלושים יום.

ונראה שבמקרה המתואר בשאלה שהבת נדרשת להתבטל לחלוטין ממלאכה כדי לטפל באמה, אינה חייבת בכך. לשיטת הרמ"ה כפשוטה נראה שאינה חייבת בכך, שהרי כתוצאה מכך תצטרך לחזור על הפתחים. ואף לפסק השו"ע שאם יש לו מזונות באותו יום חייב להתבטל ממלאכתו, כבר כתב הראשון לציון (שם) שזה דווקא אם יש לו מלאכה קבועה שיוכל לעבוד בה למחר, אך במקרה זה הרי נדרש ממנה להתבטל לחלוטין ממלאכה. וכן כתב בילקוט יוסף (כיבוד אב ואם פרק ב סעיף י) שאם כתוצאה מכך שיתבטל ממלאכתו יפטר אותה מעבודתו, אינו חייב להתבטל ממלאכתו, ואפילו אם יש לו מזון שלושים יום.

ועוד נראה שאפילו לשיטת הרא"ש ויתר הראשונים שכתבו שחייב להתבטל ממלאכתו אפילו אם כתוצאה מכך יצטרך לחזור על הפתחים, אין מדובר כאשר יצטרך באופן קבוע להתבטל ממלאכתו, שהרי כיצד יוכל להתקיים כך? נראה ששייכים כאן דברי הרדב"ז (שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תרסג): "שאם אין לו מה יאכל אם יתבטל ממלאכתו שאין זה כבוד אביו שימות ברעב או ישאל על הפתחים לערב ונמצאו שניהם מתים וכל שכן אם הבן יש לו אשה שחייב במזונותיה והתורה דרכיה דרכי נועם אלא יעשה מלאכתו ויתפרנסו כלם בשוה".

ומכיוון שהבת אינה חייבת להתבטל ממלאכתה באופן קבוע כדי לטפל באמה, היא רשאית לגבות תשלום על אותן שעות אשר נמנע ממנה לעבוד משום שהיא מטפלת באמה. וברור הוא שהסדר זה עדיף גם לאם, מאשר שהבת תמשיך לעבוד ולא יהיה מי שיטפל באם.

השולחן ערוך (חו"מ רצ, כז) פסק: "השוטה והחרש, דינם כקטנים, ומעמידים להם אפוטרופוס". תפקיד האפוטרופוס הוא בין השאר לקבוע מה וכמה לשלם לסיפוק צורכי מי שהוא ממונה עליו. אם האם אינה ברת דעת, הרי שעל פי דין צריך להעמיד לה אפוטרופוס שיטפל בכספיה.

4

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

לקניה בחנות הספרים

<p>לכרך-30 *** לשמונת הכרכים: 190</p>	<p>כל כרך ₪60 לשמונת הכרכים: ₪420</p>	<p>שו"ת "במראה הבזק", חלקים א-ח חלקים ג' + ו' אזלו. בע"ה, ישלחו לקונים לכשיצאו לאור מחדש קרוב.</p>
<p>לכרך - 50 *** לשבעת הכרכים: 250</p>	<p>כל כרך ₪80 לשבעת הכרכים: ₪500</p>	<p>שו"ת "במראה הבזק", בכריכה מהודרת חלקים א-ז</p>

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה